

PRÁVO NA SPRAVEDLIVÝ PROCES JAKO NÁSTROJ OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

JAROSLAV BENÁK

Právnická fakulta Masarykovy univerzity / Brno, Česká republika

Abstract in original language

V současnosti se lze domáhat ochrany životního prostředí nejsnáze prostřednictvím práva na spravedlivý proces. Příspěvek mapuje tuto praxi, jakož i důvody, které k ní vedly.

Key words in original language

Právo na spravedlivý proces, ochrana životního prostředí, judikatura

Abstract

Currently, individuals can seek the protection of the environment easily through the right to a fair trial. Post is mapping this practice, as well as the reasons that have led to it.

Key words

Right to fair trial, environmental protection, case law

1. ÚVOD

Význam ochrany životního prostředí stále roste. Prosazování této ochrany právními prostředky však má určité limity. Ty vyplývají zejména z toho, jak naše právní kultura chápe základní práva.

Předně je třeba se svých práv aktivně domáhat. K tomu směřuje i poučka *Vigilantibus iura scripta sunt*, jež se stala jakousi mantrou dnešních právníků.¹ Na druhé straně se práv může domáhat zpravidla pouze jejich nositel.

Kombinace těchto na první pohled logických zásad přináší značné obtíže v oblasti ochrany životního prostředí. Ochrany by se totiž měly domáhat ty entity, které na ní mají, řečeno naší terminologií, největší zájem. Tedy příroda sama. To ovšem naráží na to, že „zvířátka a kytky“ nejsou způsobilé být subjekty základních práv.

Lepší chování lidí k životnímu prostředí se tak dá právní cestou dosáhnout pouze tehdy, pokud o to budou usilovat jiní lidé. Přesněji řečeno, pokud ti druzí budou namítat, že první zasahují svým chováním do jejich práv. Je tudíž třeba konstruovat právo na zdravé životní prostředí jako základní právo a různá nevhodná jednání kvalifikovat jako zásahy do tohoto práva.

¹ Za tento příměr děkuji Kateřině Šimáčkové.

Předkládaný příspěvek ukáže, jaké nevýhody má současná koncepce práva na zdravé životní prostředí a proč se v současnosti jako „nejsilnější zbraň“ používá argumentace právem na spravedlivý proces. Dále rozebere, jaké jsou konkrétní možnosti a limity uplatnění tohoto práva.

2. PRÁVO NA ZDRAVÉ ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Právo na zdravé životní prostředí je konstruováno jako nárok každého žít v prostředí, kde není ohrožen jeho život nebo zdraví.²

To ovšem naráží na to, že teorie základních práv dosud není připravena na fungování světa v globálním měřítku. Technické možnosti jsou bohužel již na takové úrovni, že jednání jednoho konkrétního subjektu je způsobilé poškodit životní prostředí v takovém rozsahu, že to pocítí velké množství lidí. Jednak přímo (tj. například tím, že někdo založí požár, který zničí něčí dům i veškeré jeho okolí, z něhož získával obživu jako zemědělec) ale zejména nepřímo (kácení deštných pralesů má nedozírné důsledky v podobě zvýšení obsahu oxidu uhličitého v atmosféře a tím rostoucí teplotě, která může vést až k tání ledovců). I od těch, kteří jsou ovlivněni zprostředkovaně (tj. například hrozícím táním ledovců), totiž budou soudy podle stávajících konceptů základních práv požadovat důkaz, že existuje přímá souvislost mezi namítaným jednáním (tj. kácením deštných lesů) a újmou konkrétního žalobce.

Mnohem významnějším problémem ovšem je, že české soudy nepřipouštějí, že by právo na zdravé životní prostředí mohlo náležet právnickým osobám. Základní úvaha usnesení Ústavního soudu³, na něž se odvolávají všechna další rozhodnutí odpírající právo na zdravé životní prostředí právnickým osobám, je následující. Právnická osoba je umělá konstrukce, které nemůže nijak vadit, jaká je situace v oblasti životního prostředí. Ani sebestorší změny se nemohou dotknout podstaty právnické osoby.

Tím se však opomíjí skutečnost, že korporace (tj. právnické osoby založené jako účelová sdružení osob) jsou entitami založenými pro účinnější realizaci společného zájmu fyzickými osobami⁴. Dospíváme tak k absurdnímu závěru, že jestliže několik fyzických osob, z nichž každá má právo na zdravé životní prostředí, založí k usnadnění výkonu tohoto práva právnickou osobu, je tato jejich snaha zmařena

² CHOMA, Hlako. The environmental rights entered in the constitutions: A critique. In: *US-China Law Review*, ISSN 15486605; Jan2008, Vol. 5 Issue 1, s. 2.

³ Jde o usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97.

⁴ TELEČ, Ivo. *Spolkové právo*. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 1998, s. 26.

konstatováním, že právnická osoba právo na zdravé životní prostředí nemá.

Tato koncepce je doktrínou označována jako stěžejí udržitelná⁵. V rozhodovací praxi soudů však není vidět tendence směřující k posunu směrem k přiznání práva na zdravé životní prostředí též právnickým osobám.

3. PROCESNÍ PRÁVA PRÁVNICKÝCH OSOB A JEJICH VÝZNAM

Koncepce odírající právnickým osobám možnost domáhat se práva na zdravé životní prostředí prakticky nutí ekologické organizace k tomu, aby se domáhaly výlučně svých procesních práv.⁶

Dosavadní činnost ekologických organizací tak měla blahodárný vliv na „výchovu“ správních orgánů k dodržování všech různých standardů. Díky kasačním rozhodnutím soudů se správní orgány dozvěděly, že opravdu musí zveřejňovat veškeré potřebné informace o probíhajících a budoucích řízeních a že veřejná jednání, tam kde to zákon vyžaduje, se skutečně musí konat. Taktéž všechny připomínky musí být patřičně vypořádány.

Tato činnost vedla ke kultivaci veřejné diskuse v tom smyslu, že se vytvořily podmínky, v nichž může veřejná diskuse probíhat. Správní orgány si zvykly, že je třeba vytvořit prostředí pro tuto diskusi (tj. poskytovat veškeré podkladové informace) a naslouchat připomínkám. Dostáváme se tak postupně do stavu, kdy správní orgány (ne nutně hned na první pokus) pečlivě vypořádávají všechny připomínky dotčené veřejnosti.

Může však nastat situace, kdy vypořádáním připomínek dochází (slovy Ústavního soudu) k sofistikovanému odůvodňování zjevné nespravedlnosti. Zde již právo na spravedlivý proces nepomáhá, neboť negarantuje právo na správný výsledek procesu.

4. ZÁVĚR

V příspěvku jsem shrnul důvody, proč je v současnosti možné bránit životní prostředí prakticky pouze domáháním se procesních práv.

⁵ ČAPLA, Nikola: Vybrané problémy participace subjektů práva životního prostředí na rozhodování a soudní ochrana jejich práv. In HRŮŠOVÁ, Klára (ed.): Ochrana životního prostředí ve správním soudnictví. Sborník příspěvků ze semináře. LexisNexisCZ. 2008, s. 92.

⁶ Srov. Podnět Ekologického právního servisu Výboru pro dodržování Aarhuské úmluvy dostupný na internetových stránkách Ekologického právního servisu : http://aa.ecn.cz/img_upload/98a9a0fe3779d35f22dc8d93fe87df89/Stiznost_Aarhus_CC_CZ_cl9_preklad.pdf [citováno dne 12. 12. 2011] ; bod 33 podnětu.

zároveň jsem však nastínil největší úskalí tohoto přístupu. Nutností dodržovat určitá procesní pravidla se ničení životního prostředí pouze znesnadňuje, nikoliv vylučuje. Pokud všichni dodrží všechna procesní pravidla, stále to může dopadnout tak, že se zájmům přírody nedostane patřičné ochrany.

Domnívám se proto, že je na čase přehodnotit dosavadní koncepci přístupu k soudu ve věcech ochrany životního prostředí a otevřít přístup do řízení též věcným argumentům právnických osob popřípadě dokonce každému (tj. zavést ve věcech životního prostředí princip *actio popularis*).

Literature:

- ČAPLA, Nikola: Vybrané problémy participace subjektů práva životního prostředí na rozhodování a soudní ochrana jejich práv. In HRŮŠOVÁ, Klára (ed.): Ochrana životního prostředí ve správním soudnictví. Sborník příspěvků ze semináře. LexisNexisCZ. 2008. 142 s. ISBN 987-80-86920-27-6
- CHOMA, Hlako. The environmental rights entered in the constitutions: A critique. In: US-China Law Review, ISSN 15486605; Jan2008, Vol. 5 Issue 1, p1-14.
- usnesení Ústavního soudu ze dne 6. 1. 1998, sp. zn. I. ÚS 282/97 (dostupné prostřednictvím webu nalus.usoud.cz)
- Podnět Ekologického právního servisu Výboru pro dodržování Aarhuské úmluvy dostupný na internetových stránkách Ekologického právního servisu : http://aa.ecn.cz/img_upload/98a9a0fe3779d35f22dc8d93fe87df89/Stiznost_Aarhus_CC_CZ_cl9_preklad.pdf [citováno dne 12. 12. 2011]
- TELEEC, Ivo. Spolkové právo. Vyd. 1. Praha : C.H. Beck, 1998. 254 s. ISBN 8071791946

Contact – email

Jaroslav.benak@gmail.com